

De Beweging van Arabische Nationalisten

Essay, 11 Maart 2019

Arthur Vreede

a.vreede@arabresearch.nl

De Beweging van Arabische Nationalisten (Movement of Arab Nationalists, MAN) werd in 1951 opgericht door studenten van de Amerikaanse Universiteit van Beirut, in het bijzonder door George Ḥabash, de latere leider van de PFLP, popular front for the liberation of Palestine. Deze generatie nationalistten was gevormd door een aantal historische ontwikkelingen zoals de koloniale bezetting van Arabische landen na de ontmanteling van het Ottomaanse rijk (mandaatgebieden, protectoraten, bezetting en inlijving van Algerije door de Fransen, bezetting van Egypte). Uiteraard speelde de kwestie Palestina een belangrijke rol in de vorming van de ideeën van deze generatie. Na de Balfour verklaring kreeg Palestina te maken met een toename van de Joodse immigratie en een grimmiger wordende atmosfeer in de relatie tussen Joden en Palestijnen in Palestina, culminerend in de oorlog van 1948 en de stichting van de staat Israel.¹

Deze generatie Arabische nationalistten was ook gevormd door de ideeën van Sâṭi' al-Huṣri (1879-1968, theorie van het nationalisme) en Qunstantin Zuraiq (1909-2000, o.a. professor aan de American University Beirut ten tijde dat daar studeerde). En zij waren natuurlijk ook niet onbekend met de ideeën van de nationalistten uit de 19de eeuw. 'Abd al-Raḥmân al-Kawâkibi bijvoorbeeld, maar ook de bekende islamitische hervormers uit de 19de eeuw zoals Rashîd Riḍa en Muḥammad 'Abduh waren nationalistten.

Tot de hechte politieke vrienden van Ḥabash in Beirut behoorden Aḥmad al-Khatîb (een Kuwaiti) en Wadî' al-Ḥaddad. In het milieu van studenten en docenten van de American University of Beirut in de veertiger en vijftiger jaren van de 20ste eeuw waren studenten uit

¹De Balfour-verklaring was een brief, geschreven op 2 november 1917 door de Britse minister van Buitenlandse Zaken Arthur James Balfour aan Lionel Walter Rothschild, een leider van de Joodse gemeenschap in Groot-Brittannië.

Foreign Office

November 2nd, 1917

Dear Lord Rothschild,

I have much pleasure in conveying to you, on behalf of His Majesty's Government, the following declaration of sympathy with Jewish Zionist aspirations which has been submitted to, and approved by, the Cabinet.

"His Majesty's Government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people, and will use their best endeavours to facilitate the achievement of this object, it being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestine, or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country."

I should be grateful if you would bring this declaration to the knowledge of the Zionist Federation.

Yours sincerely,

Arthur James Balfour

vele Arabische landen vertegenwoordigd; Palestina, Irak, Syrie, Kuwait. Vandaar dat de MAN vertakkingen zou krijgen in grote delen van de Arabische wereld.

De MAN is voortgekomen uit de Katâ'ib al-Fidâ' al-'Arabi (Eskaders van de Arabische zelfopoffering), opgericht in 1949. Volgens As'ad Abu Khalîl was dit een fascistische organisatie. Het was een kleine organisatie en werd ontbonden in 1950. (As'ad Abu Khalîl 1999: 93). De MAN werd opgericht, nadat gebleken was dat de Katâ'ib niet in staat was om de gemoederen van jonge Arabische studenten aan de American University of Beirut in beroering te brengen. Het charisma van Ḥabash werkte als een magneet op de Arabische studenten. Ook de MAN begon als een fascistische organisatie en had vage ideeën over Arabische eenheid. Het werd daarin sterk beïnvloed door Ali Nâsir al-Dîn, een Libanese Druze. Deze gebruikt het oud Arabische concept van wraak (*tha'r*), die nodig is om de schaamte (*'âr*) uit te wissen en de waardigheid en eer (*sharaf*) te herstellen. Het motto van de MAN was dan ook *wahda, taharrur, tha'r* (eenheid, bevrijding, wraak).²

De Arabische nederlaag in 1967 (Juni oorlog) maakte uiteindelijk een einde aan de illusies van de MAN en van het project van het pan-arabisme geleid door Nasser. Het betekende het einde van de pan-arabisten in Cairo en Damascus, het betekende het einde van de Arabische orde. (Ajami 1978: 357).

In Kuwait werd de Kuwaitse tak van de MAN opgericht door Aḥmad al-Khatîb. Hij stond samen met George Ḥabash, Hâni al-Hindi en Wadî' al-Haddad aan de wieg van de MAN in Beirut, waar hij in de veertiger jaren medicijnen studeerde. Kuwait is interessant, omdat rijke handelaren een belangrijke machtsbasis vormden. Zij bezaten grote landerijen in Irak en dreven handel met landen in het oosten, waaronder India. Kuwaiti's in India kwamen in aanraking met de ideeën van Rashîd Rida en zo met de andere grote islamitische hervormers. Na de val van het Osmaanse rijk (1918) werden Cairo, Bagdad, Beirut en Jeruzalem invloedrijker in Kuwait dan Istanbul of Bombay. Ook waren de ontwikkelingen in Egypte in de 1920's onderwerp van gesprek in Kuwaitse intellectuele kringen. Daar vocht de Wafdpartij tegen de Britse koloniale overheersing.³

De stichting van de staat Israel in 1948 zorgde voor een radicalisering in het denken van de activisten in Beirut. Het boek van professor Qunstantin Zuraiq, *ma'nâ al-nakba* maakte grote indruk op de studenten. Zuraiq stelt daarin dat de nederlaag van 1948 vooral ook te wijten was aan de Arabieren zelf. De Arabieren leven in het verleden; zelfonderzoek en organisatie is noodzakelijk.

De studenten in Beirut richtten in 1949 de Arab Nationalist Youth op. Zij wilden verandering en zochten contact met studenten in Damascus, met de Nationalist Youth in Bagdad en met de Wafd. Deze beweging ondernam acties in oa Egypte (tegen de Britten) en in Beirut (tegen de verbanning van Mohammed V van Marokko in 1953).

In Kuwait probeerde al-Khatîb zijn pan-arabische nationalistische boodschap te verspreiden via artikelen in *al-Iman*, maar ook door sportclubs op te richten(!). Dit leidde tot de oprichting van de Federation of Kuwaiti Clubs in 1956, die het belangrijkste centrum van panarabisme in Kuwait zou worden.

Het programma van de Kuwaitse MAN had tot doel om Arabische eenheid tot stand te brengen en vervolgens het kolonialisme uit te bannen en Palestina te bevrijden. Alhoewel

² Later is het woord 'wraak' verwijderd en vervangen door 'het terugwinnen van Palestina' vanwege kritiek vanuit de achterban.

³ De Wafd (= delegatie) was de belangrijkste partij in Egypte in de strijd voor onafhankelijkheid van G.B. Zij voerden onderhandelingen in Londen.

aanhangers van het socialisme en Nasserisme waren al-Khatîb c.s. zeker geen Marxisten (1958). Volgens hen moet de socialistische maatschappij de uitkomst zijn van de vorming van een nationaal bewustzijn en niet van klassenstrijd.

Vanaf 1956 was de MAN de belangrijkste politieke macht in Kuwait. De achterban bestond uit Kuwaitse handelaren, maar ook uit migranten uit Palestina, Yemen en Oman. Zij kregen een standaard nationalistische vorming via o.a. het tijdschrift *al-munâḍil al-thawri*.

Na de onafhankelijkheid van Kuwait in 1961 werd het ministerie van buitenlandse zaken een bolwerk van de MAN.

Aanvankelijk waren de Kuwaitse nationalistenvan tegenstander van Nasser. Daar kwam verandering in na de eerste Asian-African conferentie (Bandung 1955).⁴ Nasser's steun voor de strijd in de Maghreb, zijn campagne tegen het Bagdadpact in 1955, de nationalisatie van het Suez kanaal en de daaropvolgende tripartite agressie in 1956 boezemden ontzag in heel de Arabische wereld. Ook zijn pan-arabistische propaganda via radio *Ṣawt al-'Arab* (de stem van de Arabieren) raakte een snaar bij de Arabische massa's in de regio.

De Kuwaitse MAN vertegenwoordigde tevens de rechtervleugel van de MAN. In Kuwait waren zij liberaal en constitutioneel, maar daarbuiten waren zij veel radikaler: anti-coloniaal en solidair met de strijders in bijvoorbeeld Algerije, Palestina en Yemen. Maar na de Juni-oorlog van 1967, waar de Arabische landen de Sinai, de Golan hoogte en de westelijke Jordanoever kwijt raakten was het niet meer mogelijk om anti-Marxistisch te blijven.⁵ Juni 1967 betekende ook het begin van de versplintering van de MAN en zelfs het politieke einde van Nasser.

Binnen de MAN werd in de jaren 60 een ideologiestrijd gevoerd. De linker vleugel (Moḥsen Ibrahim o.a.) wilde behalve de bevrijding van Palestina ook een sociale revolutie in de Arabische wereld (lees: klassenstrijd). Ḥabash was net als Yâsir Arafat in de eerste plaats een nationalist, hij wilde het concept van Arabische eenheid gebruiken om Palestina terug te veroveren. Hij had in zijn studententijd zelf meegemaakt hoe zijn ouderlijk dorp en dorpen in de omgeving werden leeggehaald door Joodse strijders en de bewoners gedwongen werden de voettocht naar Oost-Jordanie te nemen (Juli 1948). Dit waren dus geen vluchtelingen, maar mensen die uit hun huizen werden gehaald en de grens werden overgezet. Zo werden hele dorpen ontruimd.

In 1968 maakte het pan-Arabisme van de Palestijnen rond Arafat en Habash plaats voor Palestijns nationalisme. Zij hadden geleerd niet langer te kunnen rekenen op zoiets als Arabische solidariteit. Zij gingen de onafhankelijkheid van het Palestijnse initiatief benadrukken. De enige die na 1967 het pan-Arabisme ging aanhangen was Qaddafi, maar Lybië is relatief geïsoleerd van de 'trauma's and wounds of Arab history' (Ajami 1978: 364). Volgens dezelfde Ajami is het idee van één Arabische natie en van Arabische solidariteit een mythe. De verschillende Arabische natie-staten zijn enorm divers en het wordt tijd dat ze zich daarnaar ook gaan gedragen. Volgens hem zijn er een aantal factoren die de ontwikkeling van een 'normal system of states' hebben geremd.

⁴ De Bandung conferentie was de eerste Afro-Aziatische conferentie van recent onafhankelijk geworden landen en had tot doel het kolonialisme en neo-kolonialisme te bestrijden. Het wordt beschouwd als de voorloper van de organisatie van ongebonden landen. Bekende voorvechters van het anti-kolonialisme als Nasser, Tito, Nehru en Sukarno waren aanwezig. Volgens Fuwad Ajami was dt een generatie van dromers, mensen die debatteerden over identiteit en waardigheid.

⁵ Zij waren wel gekant tegen de communistische partijen, omdat die gelieerd werden met de Soviet Unie die volgens de MAN te weinig ondernam om Palestina te bevrijden.

- Het universalisme van het pan-Arabisme komt voort uit het universalisme van het Osmaanse rijk. De Arabische gebieden waren provincies, die min of meer centraal bestuurd werden. Daarbinnen ontwikkelde zich in de 19de eeuw het Arabisch nationalisme, maar die werd vooral gedragen door intellectuelen, theoretici, die vaak ver af stonden van de dagelijkse werkelijkheid.
- De koloniale bezetting tijdens de mandaatjaren verschaftte de Arabieren een hoge mate van eenheid. Zij voelden zich verraden door het westen via de Balfour verklaring de Sykes-Picot overeenkomst.
- Palestina 1948 was een aanslag op de waardigheid van de gehele Arabische wereld. Het herinnerde de Arabieren eraan dat zij niet langer soeverein waren op hun eigen grondgebied.
- Er was een mobiele trans-staat elite ontstaan dat gemakkelijk heen en weer reisde van de ene Arabische staat naar de andere. Zij ontmoetten elkaar in het ondeerwijs, in de kazernes, in het Osmaanse parlement, binnen de strijdkrachten van de sharif van Mekka.⁶ Zij geloofden in een Arabische natie en spraken dezelfde taal.

⁶ De sharif van Mekka leidde de Arabische opstand tegen de Osmanen gedurende WO1. Zijn zonen Faisal en Abdullah werden tot koning gekroond van Syrie en Trans-Jordanie. Faisal zou later ook nog over Irak heersen.

Bibliografie

- Ajami, F. (1978). The end of pan-arabism. *Foreign Affairs*, 57(2), 355. doi:10.2307/20040119
- As'ad Abu Khalil "George Ḥabash and the Movement of Arab Nationalists: Neither Unity nor Liberation" *Journal of Palestine Studies* 1999. Vol. 28, pp. 91-103. doi:10.2307/2538395.
- Cleveland, William L. 2004. *A History of the Modern Middle East*. 3rd ed. Boulder, CO etc.: Westview Press.
- Dawisha, A. I. 2016. *Arab Nationalism in the Twentieth Century : From Triumph to Despair*. New edition. Princeton : Princeton University Press.
- Ḥabash, Jūrj. 2011. *Al-Thawrīyūn Lā yamūtūna Abadan*, edited by Georges Malbrunot, 'Uqayl al-Shaykh Ḥusayn. 2 ed. Bayrūt: Dār al-Sāqī.
- Hanssen, Jens, editor and Max Weiss editor. 2018. *Arabic Thought Against the Authoritarian Age : Towards an Intellectual History of the Present* Cambridge, United Kingdom; New York, NY : Cambridge University Press.
- . 2016. *Arabic Thought Beyond the Liberal Age: Towards an Intellectual History of the Nahda* Cambridge, United Kingdom : Cambridge University Press.
- Hourani, Albert. 1970. *Arabic Thought in the Liberal Age, 1798-1939*. London etc.: Oxford University Press.
- . 1981. *The Emergence of the Modern Middle East*, edited by St Antony's College. London: Macmillan.
- Leeuwen, R. van. 2015. "Historische Bijziendheid." *Zem Zem* 11 (1): 14.
- Meijer, Roel. 1999. *Cosmopolitanism, Identity and Authenticity in the Middle East*. Richmond: Curzon.
- Qaḍḍāfī, M. al (1388). *Al-kitāb al-akhḍar*. Ṭarābulus, Lībiyā: Ṭarābulus, Lībiyā] : al-Naš'a al-Ša'biyya li-našr wa-al-tawzī' wa-al-i'lān.
- Rogan, Eugene L. 2012. *The Arabs : A History* London: Penguin.
- Vreede, A. 2009 *Al-Tha'r*. Bloedwraak in de Arabische regio. Een studie naar de praktijken van bloedwraak en verzoening bij de Bedoeïenen in de Arabische regio en op het platteland van Zuid Egypte. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Zeine N. 1966. *The Emergence of Arab Nationalism : With a Background Study of Arab-Turkish Relations in the Near East*. [New ed.,] Beirut : Khayats.